

Mérő Bence:

Kell-e orvos, ha a bankok fertőznek?

Egyetlen bank gyenge tőke- vagy likviditási pozíciója turbulens időszakban akár a bankrendszer egészében többletveszteségeket eredményezhet. Ezzel összhangban a bankrendszert felügyelő hatóságok – hazánkban az MNB – évente több alkalommal végeznek különböző stresszteszteket, melyeknek célja a pénzügyi közvetítőrendszer likviditási és szolvencia helyzetének mélyreható elemzése. A legfrissebb eredmények szerint az elmúlt évek fejleményeit követően a magyar bankrendszer jelenleg rendkívül stabilnak értékelhető. Egy turbulens scenárió is csak egy kezelhető, a korábbiaknál lényegesen kisebb mértékű veszteséget eredményezne. Ha pedig további külső hatásokra egy-egy bank problémás helyzetbe kerülne, egy esetleges csődeselemény is mindössze 50 milliárd Ft-tal növelné a rendszerszintű költségeket. Ez kezelhető mértékű a bankrendszer számára, vagyis nem igényelne állami beavatkozást.

A bankrendszer elsődleges célja az, hogy egy gazdaság megtakarításait olyan területek felé csatornázza, ahol azok a legproduktívabban hasznosulhatnak. Ez elősegíti a gazdaság növekedését és a megtakarítóknak kockázatmentes hozamot biztosít. A bankok tevékenységük során egyrészt vállalják a hitelezésből adódó kockázatokat, másrészt kezelik a megtakarítások és a hitelek eltérő lejáratának problémáját.

Az átlagos betétesnek nem kell a kockázatokkal törődnie, miközben megtakarításait likvidnek tekintheti. A bankok oldaláról ez azonban komoly áldozatokkal járhat. Miközben a bankok csökkentik a hitelezéssel járó kockázatokat, azokat nem tudják teljesen megszüntetni. Ha valamilyen kedvezőtlen gazdasági esemény hatására az átlagosnál több adósa megy csődbe, a veszteségeket alapesetben a banknak kell állnia, azt nem terhelheti tovább a betétesekre. A bank a veszteségeket a saját tőkéjéből állja. A bank tehát nem csak mások megtakarításait használja a hitelezéshez, hanem a saját tőkéjével vállalja a kockázatokat. A bank akkor szolvens, ha van kellő saját tőkéje a veszteségek fedezésére, hiszen ebben az esetben senki mást nem károsít meg.

Egy szolvens bank idővel minden hitelezője számára vissza tudja fizetni a nála elhelyezett megtakarításait. A megtakarítások és a hitelek eltérő lejáratára miatt azonban a banknak külön kell törekednie arra, hogy a felmerülő kötelezettségeit képes legyen azonnal törleszteni, vagyis hogy likvid legyen. A likviditás biztosításának érdekében a bank nem helyezi ki hitelként az összes forrását, hanem azok egy részét

készpénzben vagy egyéb likvid eszközben tartja. Azonban a bankközi piac is segíthet a likviditás menedzselésében: ha egy banknál likviditáshiány lép fel, miközben egy másik bank többletlikviditással rendelkezik, a többlettel rendelkező bank hitelt nyújthat a hiánnyal rendelkező banknak.

Ahhoz tehát, hogy egy bank megbízhatóan működjön, szolvensnek és likvidnek is kell lennie. A biztonságos működést szolgáló tőke, valamint likvid eszközök mértékét pontos szabályok írják elő.

A pénzügyi közvetítőrendszer akkor működik stabilan, ha egy nagyobb negatív sokkhatást követően is szolvensek és likvidek maradnak a bankok. A Magyar Nemzeti Bank félévente jelenteti meg a Pénzügyi stabilitási jelentést, amely tartalmazza a szolvencia- és likviditási stresszteszt eredményeit is. A stressztesztek egy hipotetikus negatív forgatókönyv hatását vezetik végig az egyes bankok mérlegtételein, hogy láthassuk, a negatív forgatókönyv kockázatainak materializálódása esetén az egyes bankoknál mennyi tőke, illetve likvid eszköz maradna, és ez hogyan viszonyul a szabályozói előíráshoz. Ha semelyik banknál sem keletkezik hiány a szabályozói előíráshoz képest, a bankrendszer működése stabilnak mondható. Ugyanakkor a kisebb hiányok sem feltétlenül jeleznek bajokat, hiszen a kereskedelmi bankoknak és a Magyar Nemzeti Banknak is vannak eszközei a problémák kezelésére.

A legutoljára, 2016 májusában publikált stresszteszt eredményeiben figyelembe vettük a banki fertőzési csatornák jelenlétét, hogy a kapott eredmények még megalapozottabbak legyenek. A fertőzési csatornák olyan hatást jelentenek, amikor egy bank az őt érő sokk miatt olyan lépésre kényszerül, ami más bankoknál is veszteséget okoz. A fertőzésnek két formáját vizsgáltuk: egyrészt a bankközi piacon fellépő fertőzést, másrészt az eszközértékesítésből származó veszteségeket.

A bankközi piacon keresztüli fertőzés azt jelenti, hogy egy bank akkora veszteséget szenvedett el, hogy a bankközi piacon felvett hiteleinek egy részét vagy egészét nem tudja visszafizetni - akár átmeneti likviditási nehézségek miatt, akár azért, mert a sok veszteség felemésztette a tőkéjét és inszolvenssé vált. Ha a hitelező bank nem tudja behajtani a bankközi kivettségeinek egy részét, akkor ezt ugyanúgy elszenvedti veszteségként, mintha egy általa hitelezett vállalat ment volna csődbe. Az így elszenvedett veszteség csökkenti a hitelező bank tőkéjét. A hitelező banknál a bankközi piacról származó törlesztés elmaradása azt is jelenti, hogy ennyivel kevesebb likvid eszköze lesz, ami megnehezítheti számára, hogy megfeleljen a likviditási előírásoknak. Amennyiben egy banknál ténylegesen likviditáshiány lép fel,

megpróbálhat más bankoktól hitelt felvenni, ha azonban a veszteségeket követően alig marad tőkéje, a kockázatok miatt valószínűleg ez nem lenne lehetséges.

A likviditási előírásoknak azonban nem csak úgy lehet megfelelni, hogy igény esetén egy bank bankközi hitelhez folyamodik, hanem a bank megteheti, hogy a kevésbé likvid eszközeit (például valamilyen értékpapírt) eladja, amivel javítani tud saját likviditási helyzetén. Amennyiben az értékesített értékpapír mennyisége számottevő, az értékpapír árfolyama csökken (fire sales). Ha ugyanis egyszerre akarunk valamiből sokat eladni a piacon, azt csak alacsonyabb áron tehetjük meg. A kevésbé likvid eszköz eladása tehát veszteséget okoz a banknál. Ez az árfolyamcsökkenés viszont azokat a bankokat is érinti, amelyek tartottak ugyanabból az értékpapírból, hiszen az alacsonyabb árfolyam miatt nekik is kevesebbet érnek az eszközeik, ami veszteséggént jelentkezik náluk. Ez egyrészt erodálja az érintett bankok tőkéjét, másrészt likviditási nehézségeket is okozhat, hiszen szükség esetén ezek a bankok is kevesebb likvid eszközre tudnak szert tenni az értékpapírok eladásából.

Egy bank tehát nagy veszteségek esetén megfertőzhet más bankokat a bankközi piacon keresztül, de ha a veszteségek miatt a likviditásának a fenntartásához kevésbé likvid eszközöket kell eladnia, akkor az érintett értékpapírok árfolyamának csökkenésén keresztül is. A többi bank által elszenvedett veszteségek további fertőzést eredményezhetnek, ami a bankrendszer szintjén jelentőssé válhat. A legutóbbi Pénzügyi stabilitási jelentésben a bankok likviditási helyzetét érő stressz esetén számszerűsítettük a fertőzési csatornák nagyságát: az eszközeladások miatt 144 milliárd forint veszteség érte volna a bankokat, az (illikviditásból fakadó) bankközi piaci veszteségek pedig 75 milliárd forintot tettek volna ki, ezek az eredmények azonban egy rendkívül erős likviditási stressz és szigorú feltételezések mellett következtek volna be.

A fertőzési csatornák vizsgálata ugyanakkor nem csak a stresszteszt eredményeit teheti megalapozottabbá, hanem segíthet annak megállapításában is, hogy az egyes bankok mekkora rendszerszintű kockázatot jelentenek. A rendszerszintű kockázatok azonosítása segíthet a problémák megelőzésében – a rendszerszinten jelentős pénzügyi intézmények (Systemically Important Financial Institutions, SIFIs) számára például többlettőke-követelményt lehet előírni.

A rendszerszintű kockázatok függenek a rendszert érintő sokkaktól. A bankok potenciális fertőzése miatt megvizsgáltuk, hogy mekkora veszteséget okoznak a fertőzési csatornák különböző bankok bedőlése esetén. Kilenc nagybankot vettünk figye-

lembe, és mindegyik bank esetében vizsgáltuk az inszolvenssé válásával járó hatásokat. 2016. júniusi záróadatokat használtunk, azonban fontos megjegyezni, hogy a bankközi piaci kitettségek esetén nem egy konkrét nap értékeit használtuk, hanem 2016 első félévi napi adatok alapján konstruáltunk egy olyan bankközi piacot, melyben a legnagyobb kitettségeket vettük alapul.

Minden stresszesemény hatását egy többkörös fertőzési modell segítségével számszerűsítettük (lásd 1. ábra). Mindegyik körben végigmentünk az egyes bankokon, és megnéztük, hogy teljesíteni tudják-e a tőke- és a likviditási előírásokat. Szolvencia szempontjából 9,25%-os tőkemegfelelési mutatóval kellett rendelkezniük a bankoknak, likviditás esetén pedig legalább 100%-os LCR-mutatót kellett elérniük. Az LCR-mutató (Liquidity Coverage Ratio) azt mutatja meg, hogy a soron következő harminc nap likviditási igényének hány százalékát teszik ki a bank likvid eszközei (sok szigorító tényezőt figyelembe véve).

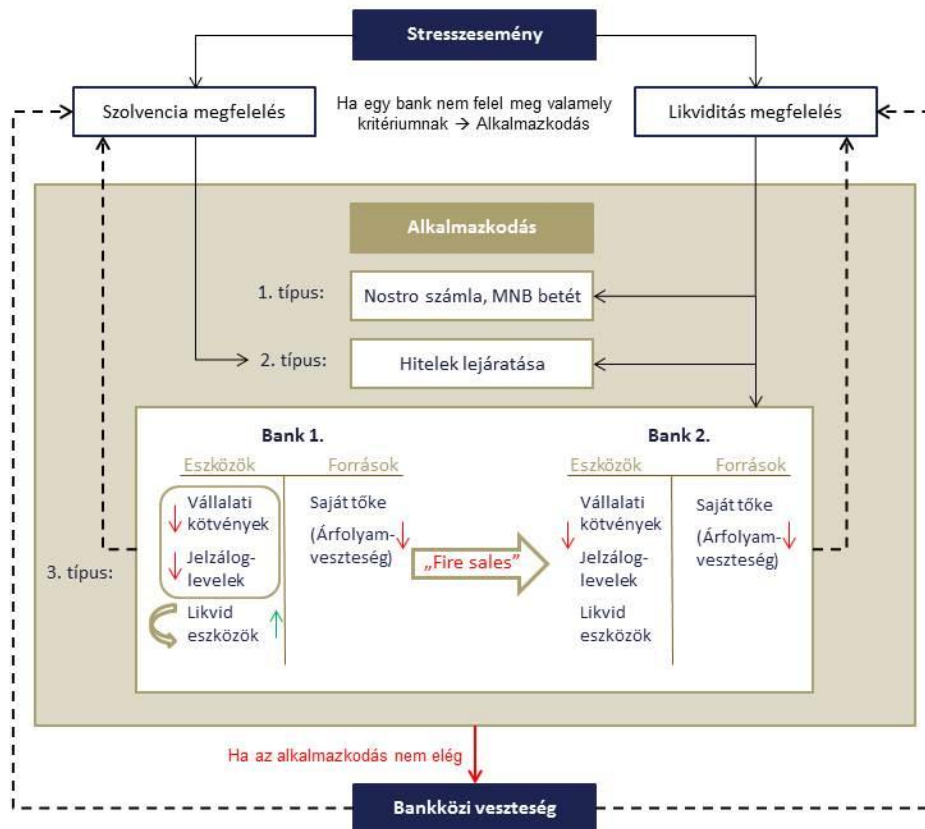
Ha egy bank nem tud megfelelni valamelyik előírásnak, az egyes mérlegtételeinek átrendezésével megpróbál alkalmazkodni. Ha az alkalmazkodási lehetőségek kimerítése után a bank még mindig nem felel meg az előírásoknak, a bankközi piacon megfelelő mértékű veszteséget okoz az őt hitelező bankoknak. Ezen veszteségek számbavételét követően a kör kezdődik előlről, mert a veszteségek után ismét mindegyik banknál ellenőrizni kell, hogy van-e szüksége további alkalmazkodásra, amivel tovább fertőzhet.

Jelenleg Magyarországon a bankközi piac mérete viszonylag kicsi: mindegyik nagybank a bankközi kitettségeinél jelentősen magasabb tőkepufferrel rendelkezik. Emellett a vizsgált bankok likviditási helyzete is meglehetősen stabil. Ennek megfelelően két-három nagybank bedőlése sem okozna tovagyűrűző fertőző hatásokat: semelyik banknak sem kellene eszökeladásba kezdenie, egyedül a csődbe kerülő bankok felé meglévő kitettségeiket szenvednék el veszteséggént.

A bankok csődjét azonban turbulens környezet szokta kiváltani. Egy turbulens szcenárió banki csődök nélkül 140 milliárd forintos veszteséget eredményezne a fertőzési csatornákon keresztül, egy-egy bank bedőlése pedig ezen felül átlagosan kb. 50 milliárd Ft-tal növelné a rendszerszintű költségeket. Ezek súlyos összegek, amik ráadásul egy eleve megtépázott bankrendszert érnének. Az egyes szcenáriók között ráadásul olyan is van, mely esetén a kezdetben csődbe ment bankok más bankot is magukkal rántanának. Minden banki csödesemény visszafoghatja a hitelezést, ami negatív makrogazdasági következményei miatt még nagyobb veszteségeket gene-

rálhat, a fertőzési modell azonban ezzel már nem számol. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy igen szigorú feltételek mellett kaptuk ezeket az eredményeket.

1. ábra: A fertőzési modell felépítése



Mit tehet azonban ilyenkor a központi bank? A veszteségek jelentős része az eszközeladások okozta árfolyamváltozásból származik, amit a bankok likviditásuk fenntartása érdekében lépnek meg. Szolvens bankoknak azonban a központi bank is adhat szükség esetén likviditást a megfelelő eszközök fedezete mellett, melyeket így nem kell eladni a piacon. Ráadásul a központi bank oldhatja is a likviditási követelményeket egy nehezebb időszak alatt a nagyobb veszteségek elkerülését megelőzendő. A tőkét érő veszteségek sem feltétlenül gyűrűznek tovább, hiszen sok esetben a bankok tulajdonosai tőkeemelést hajtanak végre. Ugyanakkor a központi bank tehet preventív lépéseket is, például szigorúbb előírásokat érvényesíthet a rendszerszinten jelentős bankokkal szemben. A fertőzési modell segít ezen bankok azonosításában: a turbulens scenárió során például egyetlen bank okoz rendszer szinten 140 milliárd Ft-ot kitevő veszteséget eszközeladásai következtében. A többi bank azonban stabil szolvencia- és likviditási helyzete révén nem engedi továbbgyű-

rúzni a fertőzést. Ezek a bankok bedőlésük esetén is nagyrészt csak a bankközi piacon okoznának veszteséget jelentős tovagyrúzó hatások nélkül.

Jelenleg a bankok stabilan működnek, amit a stressztesztek is alátámasztanak. Ebből kifolyólag kicsi a valószínűsége annak, hogy a modellben alapul vett bedőlések ténylegesen bekövetkezzenek, ráadásul igen szigorú feltételekkel modelleztük a fertőzést. A veszteségek elnyelésére pedig megfelelő mennyiségű tőkepuffer áll a bankok rendelkezésére, illetve a központi bank is számos eszközzel tud segíteni egy esetlegesen nehéz helyzetbe kerülő bankot.

„Szerkesztett formában megjelent az Origo.hu oldalon 2016. október 12-én.”